

jelenti, hogy az ilyen szövegeknek nincs közéleti vonatkozásuk, hanem azt, hogy hiányzik belőlük a publicisztika gesztusjellege. Szálingernek két ilyen nagyobb témája van: az egyik az otthon-talanság érzése, a másik pedig magánélet és közélet konfliktusa. Az előbbi személyes vonatkozása a keszthelyi származás: a Pestre felkerülő vidéki fiúból felnőttkorára sem vált igazi pesti, viszont már vidékinek sem érzi magát. „Fellegrívári múltam is talpalatnyi, / Dicsekszem vele, és továbbviszem, / Mint összecukható élményt – igen: / A városban sem bírtam megmaradni” (*Hétutca*). Az identitásvesztés tragikumát rendkívül finoman írja meg a *Köztársaság* egyik legerősebb verse, a *Püspökladány*: a beszélő a restiben ragadva úgy érzi, akár otthon is lehetne a városban, miközben a helyiek hol szolidárisnak, hol ellenségesnek tűnnek – végül a vágyott kötődés megszerzésének afféle előre visszavont gesztusaként megpróbál összeszedni egy nőt, azzal a tudattal, hogy a vonata előbb-utóbb úgyszólván befut. „Csak két óra késést ígér az Alföld, / De egész életet vizionálok, / Egész életet, és nem az enyémet. // Megpróbálok sötétben párt találni, / S hőse lenni annak a fejleménynek, / Mely a menetrendnek tragédia.” Ez a vers a kötet szociográfiai igényű versei (*Sok kis reszkető egzisztencia; Józsefváros; Salgótarján*) közül az egyetlen, amelyik túllép a publicisztikai jellegén. Mivel a személyesség átlelkésíti a milióróját is, nincs szükség a „mondanivalót” direkt és banálisan kiemelő sorokra (mint például ez: „mutassuk meg, hogy nem hiba / A szegénység, nem bűn – mert ezt hiszi / Sok kis reszkető egzisztencia”).

A *Köztársaság* legizgalmasabb újítása az a mód, ahogyan Szálinger a közélet és a magánélet viszonyához közelít. Míg Petri Györgynél vagy az *Egy mondat a zsarnokságról*ban a politika olyan külső erőként jelenik meg, amely agresszívan benyomul a magánéletbe és felszámolja az emberi kapcsolatok intim jellegét, addig itt a politika a férfi természetes közege, a magánélet, a házi tűzhely pedig egyértelműen a nőhöz kötődik. Szálinger tehát az antikvitás felfogásához nyúl vissza: nála a politika fogalmához az erény képzete kötődik, vagyis meg akar szabadulni attól a 20. századi reflexiótól, amely a politikához a bűnt és az egyén elnyomásának képét társítja. A harc így nem az egyén és a politika mint láthatatlan erő között zajlik, hanem férfi és nő között – míg az előbbi a „férfierényt” akarja gyakorolni, vagyis a háború és a költészet nagy tetteit akarja véghez vinni, addig az utóbbi a házi boldogság ígéretével akarja erről lebeszélni őt. Ez már a fentebb idézett nyitóversben is megjelenik: a fiúkat, akik „urait minden történelemnek”, nemcsak a felhők akadályozzák abban, hogy a „Demokrácia nevű égitestet” megvizsgálják és megértsék, hanem a lányok folytonos unszólása is: „Fel-felnézünk, de a hegy alatt / Lányok várnak, és szülni akarnak.” A magánélet tehát nem biztos menedék, hanem a megalkuvás kísértése: a közéletből azért hiányzik minden nagyszerűség, mert a férfi belesüpped a házi boldogság közepszerűségébe.

A politikáról mint erényes dologról szóló régi-új felfogás Szálinger szerint természetes (kellene hogy legyen) minden olyan generációnak, amely már félelem nélkül nőtt fel – ezen generációk sorában pedig a sajátját, a ’70-es évek végén születetté tartja az elsőnek. Ha ez mégsem természetes, az azért

van, mert az idősebb, vagyis a rendszerváltó generáció nem adta át a stafétát időben. „Hiba volt, hogy nem szóltam, de ütött, / Ütött egyet rajtam is az idő: / Őszülök – ahogy ti nem mertetek. / Szálanként őszülök. Tudjátok-e, / Milyen érzés a rend szerint haladni, / És nem tapadni, tapadni, tapadni?” Hogy ez tényleg valós nemzedéki érzés-e, azt nem tudom megítélni; mindenestre a *Rendszerváltás_2.0* és a hasonló témájú *Bibó István* a publicisztikus felhangok ellenére is a kötet legjobb versei közé tartoznak. Úgy gondolom, a politika fogalmának újraértékelése Szálinger költészetének legfontosabb hozadéka – és ez valóban fontos hozadék, olyan, amely képes lehet hosszabb távon és akár a költészet világán kívül is hatni.

A kötet negyedik ciklusa ehhez képest csak játék: Szálinger kíméletlenül végigzongorázza a sajátos férfi–nő-felfogásából adódó valamennyi lehetséges szerepet: a férfierény macsó hirdetője számára a nő múzsa, akire csak a mű megszületéséig van szükség, utána teljesen értéktelenné válik (*Somlyó Zoltán; Yoko Ono*); a teljesen a nő hatalmába kerülő férfi számára viszont a történelem minden eseménye lényegtelennek látszik („Látunk egy régivolt, rettegett birodalmat, / [...] de hol van ez attól a csóktól, / Amit én kaptam tegnap egy taxiban?” – *Audiencia Benedeknél*).

Eddig csak a versekről volt szó, pedig a kötetben van egy dráma (*Köztársaság*) és egy jambikus lüktetésben írt epikus mű is (*Háború*) – ezek a műnemek már első ránézésre is sokkal inkább tűnnek a politikum természetes közegének, mint a líra. A *Köztársaság* mer nagyszabású lenni: azt mutatja meg, hogyan válik az ifjú Gaius Julius Caesarból, a köztársaság elkötelezett hívéből császár, vagyis demokratából önkényúr. Szálinger tézise szerint ez a látszólag nagy szellemi út nagyon is gyorsan bejárható: mivel a köztársaság akkor működik a leghatékonyabban, ha mindent az csinál, aki a leginkább ért hozzá, a vezetésre termett, művelt és óriási ambíciókkal rendelkező Gaius rögtön (és a maga számára is észrevétlenül) a köztársaság ellenségévé válik, amint tudatára ébred saját szellemi fölényének. A remek koncepció megvalósításával kapcsolatban azonban már vannak kétségeim. A darab egyébként kevés számú szereplője közül szinte mindenki a díszlethez tartozik, csak Gaius és Hariszteász, illetve valamelyest Cirrus tűnik rendesen kidolgozott karakternek. Ez nem csoda, hiszen a párbeszédnek döntő hányada az előbbi két szereplő között zajlik, csakhogy ezek ijesztően sokszor tűnnek blöffnek: a látszólag madáchi színvonalú visszavágások gyakran teljesen logikátlanul követik egymást, a szereplők ötletszerűen váltogatják, éppen milyen hangulatban vannak és mit gondolnak a másikkal. Egy jó rendező és egy még jobb dramaturg viszont nagyon sikeres darabot faraghatna a *Köztársaságból* – remélem, lesz erre mód.

A kötet epikai művének, a *Háborúnak* sokkal egyszerűbb, ám ugyanilyen erős koncepciója van: a háború „áldásáról” szól, vagyis arról, miként segít egy férfinak rendesen végiggondolni az életét és széthullóban lévő párkapcsolatát az a tudat, hogy bármelyik pillanatban jöhet a bomba. Ez a műnem lehetővé teszi, hogy Szálinger rendesen kifejtthesse egy-egy gondolatát, így a különféle felvetések megkapják a kellő súlyt – pl. az a gondolat, hogy saját generációjá-

nak (a *Rendszerváltás_2.0*-ban is megfogalmazott) erkölcsi fölénye csak látszólagos, hiszen ők nem jobb emberek, csak szerencsésebb történelmi helyzetben élnek: „Bűnös vagyok, mert az lehettem volna”. A *Háború* körülbelül a feléig nagyon jó, onnantól viszont kezdjük úgy érezni, a szerző nem igazán tud mit kezdeni a szereplőivel. A férfi gondolatai fölösleges intellektuális monologizálásba csapnak át, a szakítás pedig – amelynek a mű csúcspontjának kellene lennie – teljesen jelentéktelen és kidolgozatlan marad, illetve hirtelen félbeszakad, hogy egy hirtelen vágással már a nő haláláról olvassunk. Miután viszont Szálinger ilyen kínosan megszabadult az egyik szereplőtől, újra elemében van: a lezárás, az utolsó néhány oldal újra olyan jó, mint a mű eleje.

Összességében azt gondolom, a *Köztársaság* annak ellenére is fontos könyv, hogy Szálinger Balázs hajlamos nagyobb vállalni, mint amit teljesíteni képes. A politika fogalmának ártékelése önmagában is jelentős eredmény: megalkotta a politizáló értelmiséginek a rendszerváltás után is releváns figuráját, aki nem azért ír verset, mert nem politizálhat, hanem éppen azért ír, mert politizál.

A Kis Antal Tamás regényforma utópiája

(Horváth Viktor: *A Kis Reccs. Jelenkor, 2012*)

Egy társadalom, kultúra állapotát valószínűleg nagyon jól megmutatja, hogy egy adott korszakban milyen utópiák illetve antiutópiák születnek. Bár mindkét műfajt a fantasztikus irodalomhoz szokás sorolni, annyiban látványosan referenciálisak, amennyiben mind a pozitív, mind pedig a negatív példa a jelenre vonatkozik – az utópia mint a vágy, az elvágyódás kifejezője, a disztópia pedig az értékpusztulás vagy -hiány, a diktatúra és a káosz látomása, melynek jelei már a kortárs világban is megmutatkoznak. Talán nem véletlen, hogy manapság – bár tulajdonképpen egyik műfajról sem mondható el, hogy népszerűségének csúcán állna – az antiutópiák, a pusztulást, hanyatlást megjelenítő víziók sokkal nagyobb számban fordulnak elő, s az utópia igazi ritkaságnak számít. Elég, ha olyan, a közelmúltban keletkezett, a „mainstream” irodalomban kanonizált antiutópisztikus

művekre gondolunk, mint Margaret Atwood *A szolgálólány meséje* (1985), Michel Houellebecq: *Egy sziget lehetőségei* (2005), Cormac McCarthy *Az út* (2006) és Viktor Pelevin *S.N.U.F.F.* (2011) című könyvei, vagy a kortárs magyar irodalomból Parti Nagy Lajos regény-parabolája, a *Hősöm tere* (2000), illetve Spiró György *Feleségversenye* (2009), úgy tűnik, mintha egy mind erőteljesebb (és gyorsan hozzátenném: nagyon is érthető) szorongás fejeződne ki ezekben a jelen tapasztalataiból kiinduló, igencsak pesszimista jövővariációkban. Sötétben látjuk a jövőt, mivel sötétben látjuk a jelent, és lassan már az a remény is kihalni látszik, mely az utópiákban kifejeződött, hogy a mostaninál jobb (netán tökéletes) társadalom megvalósítható.

Horváth Viktor új könyve, *A Kis Reccs* talán az utópiák kihalófélben lévő tradíciójának örököse, de semmiképp sem tekinthető hagyományos utópiának. A szerző, aki néhány évvel ezelőtt a sikeres *Török tükör* (2009) című regényével Pécs és a kollektív magyar történelmi emlékezetben megjelenő török kor alternatív verzióját rajzolta meg, új könyvében a közelmúlt, a jelen és a jövő történetét írja újra, ahol egészen elképesztő módon kapcsolódnak össze és keverednek idősíkok, történetek és diskurzusok. Még a regény történetét sem könnyű elmondani – úgy pedig szinte lehetetlen, hogy a recenzens ne lőjön le néhány poént, vagy a manapság divatos kifejezéssel élve, ne *spoilerezzen*. Mivel azonban e nélkül a kötetről tényleg nem lehet kritikát írni, másrészt pedig már a könyv fülszövege is felfed jó pár, amúgy meglepőnek szánt történetelemet, nagyon röviden megpróbálom felvázolni a cselekményt. A regény egy kvázikommunista világforradalmat követően játszódik, ahol egy robbanásszerű, részben technikai, részben pedig spirituális fejlődés után a világ két részre bomlik, s e két terület (a nemzetek feletti, azokon túli kommunista blokk, illetve a kvázikapitalista, a fogyasztói társadalmat a végsőig fejlesztő államalakulatok) állandó háborút vív egymással. E szituáció alapján a könyv inkább disztópiának tűnhet, ám a regényben semmi sem az, amit hagyományos tapasztalataink, fogalmaink alapján megszokhattunk: az itteni kommunizmus nem azonos az Európa keleti részén és Ázsián végigsöprő valódi hatalomformával (mint a könyvben többször elhangzik, azok még „szimpla” önkényuralmi rezsimek voltak), sokkal jobban emlékeztet a klasszikus utópiákban, a kereszténységben és a szocialista eszmékben vágyott világfelépítésre, ahol emberek közti különbségek eltöröltetnek, és az általános jólétben mindenki a saját adottságainak megfelelő munkát végzi. Ahogy a háború sem éppen szokványos: mivel a kommunista világrend igen fejlett technológiával bír, egy megállapodás (a „bécsi döntés”) értelmében csak ókori eszközökkel, ókori módon lehet csatározni – ellenkező esetben, ha az ellenség modernebb technológiát alkalmazna, a kommunista világ is megteszi ezt, mely a másik fél számára azonnali vereséggel járna. Mindezt persze csak később, a történet előrehaladtával tudjuk meg, mivel *A Kis Reccs* egy Egyiptomból kiinduló hadjárat történetét meséli el, s jó darabig olyan, mint egy „hagyományos” történelmi regény. A gyanútlan olvasót (aki, mondjuk, nem ismeri

a fülszöveget) ott érheti először meglepetés, amikor az első nagyobb csatában, a hajdani Görögország területén, az egyiptomi csapatokkal szembenálló ellenség az *Internacionálét* éneklő (65). Ezután idősíkok, történetelemek egyre erőteljesebben keverednek össze, és keretezik a cselekmény két fő szálát, a két főszereplőt, a valamikori Magyarországról Egyiptomba emigrált és had-

vezéreként visszatérő Szeti, valamint hajdani felesége Anawbla/Annabella, az Egyiptomba küldött, leleplezett, jelenleg börtönben raboskodó gyilkosnő párhuzamos történetét. Mindez pedig mintegy önmaga köré fűzi a többi szálát, melyeket még felsorolni is nehéz lenne, hiszen Szeti Kádárkori gyermekkorának eseményeitől az egyiptomi politikai intrikák bemutatásán át egészen Lenin korszakának és az egyházzal való (fiktív) ki-

egyezésének ábrázolásáig – és jóval tovább: Jézus koráig, sőt, a dinoszauruszok kipusztulásáig – számos olyan esemény tanúi lehetünk, melyek a főszereplők sorsát és az emberiség (alternatív) történetét így vagy úgy befolyásolták.

A könyv, bár maga a szerző több nyilatkozatában az utópia műfaji tradíciójához kötötte,¹ nem a „hagyományos” utópiák egyenes ági leszármazottja, mivel azoknál jóval bonyolultabb szerkezetű, nem annyira az adott világ társadalmi felépítésének viszonylag statikus leírására helyeződik a hangsúly, sokkal inkább a történetre: a két főszereplő sorsán keresztül fokozatosan tárul fel előttünk az emberiség közel- és régmúltjának krónikája. Így az utópia műfaja mellett, azzal szoros összefüggésben az „alternatív történelmi regény” kvázi-műfaja felől is megközelíthető a szöveg, hiszen a történelmi események egy adott ponton (a Keresztény – Kommunista Internacionálé 1918-as titkos megállapodásától) eltérnek a valóstól, s innentől a létrejövő alternatív világ belső törvényszerűségei alapján íródik újra a történelem. Azaz a „mi lenne, ha?” utópisztikus kérdése mellett, azon túl a „mi lett volna, ha?” áltörténelmi problémája is felbukkan, mely – ahogy az utópiák is – nem referencialitásmentes: az alternatív történelmi művek ugyanúgy a jelenre vonatkoznak, fiktív históriájuk a jelen problémáira, kérdéseire keres történelmi választ.² Mi lett volna, teszi fel a regény a kérdést, ha a nagy utópiák (a kereszténység, a kommunizmus, az utópisztikus irodalom társadalomképei) egyesülnek, és kivételesen nem rémálomba fulladnak, hanem előidézik a valódi változást, és mi lenne, ha a technikai változások valóban képesek lennének a társadalom jobbítását szolgálni. Ez nem afféle haladáselvű hurroptimiz-

musban mutatkozik meg (gyorsan hozzáteszem: szerencsére), de nem is a jelenkor problémáinak gyökereit feltárni vágyó didaktikus látomásban. Horváth Viktornál az utópia és az áltörténeliség inkább játék, apropó arra, hogy saját, némiképp utópisztikus és (jó értelemben) történetetlen-anakronisztikus regénykoncepcióját felvázolja.

Hogy ezen anakronisztikus regényértelmezés mit jelent pontosan, annak vizsgálathoz talán inkább az utópia regénytörténeti elődeinél kell keresgelnünk: részint az ókori kalandregénynél, az utaztató regénynél (*A Kis Reccs* alcímében is ekként határozza meg magát), másfelől – és véleményem szerint talán még erőteljesebben – a menipposzi szatíránál. A klasszikus menippeák, mint azt Mihail Bahtyin kifejti, alapvetően olyan filozofikus formát jelenítenek meg, mely tág teret enged a fantasztikumnak, a szatírának, az utópisztikusságnak és a különféle tér- és idősíkok, verses és prózai műfajok, hangnemek keveredésének, hogy az adott szöveg egy, a bevett eszméken és ideológiákon túlmutató karneváli elegyet hozzon létre. A menippea alapvetően dialogikus műfaj, mely a végső kérdésekre irányulva inkább problematizál, máshogy és mást mutat meg, idézőjelbe tesz, összekever, hogy a begyökeresedett eszméket, ideológiákat megkérdőjelezve és új megvilágításba helyezve másképp láttassa a világot.³ Ez *A Kis Reccs* esetében azt az egészen különös, az olvasót újra és újra elbizonytalanító történelemképet eredményezi, melyben jól megfér egymás mellett az „ókori” hadműveletet bemutató kalandos történet, a másik szál androgün hősnőjének/hősnének börtönkalandjai, a '60-as évek szocialista retrója, a későbbi Magyarország némiképp aktuálpolitikai áthallásokkal tarkított megjelenítése, a technicizált, félig a *Mátrix* című filmre, félig William Gibson regényeire (sőt, amennyiben összefér – és Horváth Viktornál abszolút összehozható – Szathmári Sándor félig elfeledett remekművére, a *Kazobiniára*) emlékeztető spirituális cyberutópiája, vagy *A Mester és Margarita* parafrázisa. E furcsa keverék – mely a könyv előrehaladtával kezdetben igencsak megzavarja az olvasót, később azonban, ahogy a „mindent szabad”-elvhez egyre inkább hozzászokik, meglehetősen élvezetes lesz – annyiban mindenképpen indokolt, hogy lényegében a regény formája maga is a történetben ábrázolt világ tükrévé válik. A kis reccs ugyanis mint esemény valahol a világ történetének két szélső pontja, az univerzum keletkezését jelző nagy bumm és a végső összehúzódság, a nagy reccs között (a regény végén található kronológia szerint az idővonalon pontosan középpüth) történik meg, ám nem annyira természeti jelenség, inkább az emberi történelem része, melynek során a relativitáselmélet és a kvantummechanika egyesül, és az emberiség egyfajta közös tudatot alkotva képes térben és időben

utazni. A kis reccset és az azt közvetlenül megelőző kommunisztikus társadalmi berendezkedést követően az emberiség egyfajta kvázi-számítógép tudatformaként a központi szerverhez kapcsolódva a teljes élő és tudattal rendelkező világ élményeit el tudja sajátítani, így létrehozva egy olyan kollektív világot, melyben mindenki egyszerre individuum és a közösség tagja, a tér és idő korlátai pedig bármikor átléphetőek.

Vagyis a regény maga is megpróbálja ezt a robbanásszerű világváltozást imitálni, s kísérletet tesz arra, hogy az utaztató regény lineáris kalandsorából a kvázi utópisztikus világ ábrázolásán át egészen a mű elejétől jelen levő, de a szöveg utolsó harmadát kitevő, egyre erőteljesebben eluralkodó menipposzi-karnevalszerű téridő- és diskurzus-kavalkáddá váljon. A különböző helyszín-, műfaji, hangnembeli váltások miatt a mű olykor már a befogadhatóság határán egyensúlyoz, az olvasó nem mindig képes eldönteni, hogy bizonyos történet-szálak mennyiben relevánsak az egész szempontjából, kapkodjuk a fejünket, annyi vallási, technikai és történelmi jelenetet, magyarázatot kapunk – például a sivatagi női börtönben játszódó jelenetek (olykor nem is annyira) visszafojtott erotikája pillanatok alatt képes átmenni tudományos magyarázkodásba, teológiai eszmecserebe vagy humoros epizódba.

Mindezzel, úgy vélem, a szerző igen magasra helyezi a lécet, olyan regény kísérletét megalkotva, ami egyszerre képes a teljes irodalmi regényhagyomány karnevalisztikus folytatója-továbbvivője lenni, illetve filozofikus, technicizált sci-fi kalandregény, mely e tradíciókra építve hozza létre új utópiálátomását. Vagyis *A Kis Reccs* utópiázása nem is annyira egy társadalmi utópia felvázolását jelenti, sokkal inkább egy regényformai ideálét: a mű egyik – ha nem a legfőbb – tétje értelmezésében az, hogy megvalósítható-e ma, több évezredes regényhagyományból kiindulva egy olyan regényforma, amely egyesíteni képes különböző, összeférhetetlennek látszó diskurzusokat, hangnemeket, nézőpontokat, integrálni tudja a sci-fit az ókori regénnyel, az aktuálpolitikai pamfletet *A Mester és Margaritával*, a retrót a tudományos és teológiai beszédmóddal. Azaz a regény bűvészműtatványa maga a kis reccs: egy téren és időn kívüli utópisztikus forma létrehozási kísérlete. Impozáns törekvés ez, ám a végeredmény kissé talán felemás sikerű lett. A nagy ívű regénykoncepció szerkezetében sajnos nem mindig következetes, bizonyos elemek, jelenetek tétje nem világos, előfordul, hogy a szerző egyes fonalakat csak jó pár száz oldallal később vesz fel újra, akkor, amikor már kicsit elfelejtődtek, s a regény adott pontján már jóval csekélyebb jelentőséggel bírnak. Tipikus példái ennek az Oroszországban, Lenin idején játszódó epizódok, melyek körülbelül háromszáz oldallal később kerülnek újra elő – ekkor világos lesz ugyan a szerepük (lényegében a kommunizmus és a kereszténység titkos paktumával a két világrend utópisztikus egységét készítik elő), de korábbi érdekességük és koherenciájuk eddigre már valamelyest elsikkad. Számos olyan szereplőt mozgat a szöveg, akik kezdetben fontos figurának tűnnek, ám később háttérbe szorulnak, vagy egyenesen eltűnnek, és ha netán

még visszatérnek, a közben lezajló eseménykavalkád forgatagában az olvasó már nem is feltétlenül emlékszik pontos funkciójukra. Mintha a szerző téren és időn átívelő ötletora, történet- és idézethalmaza kissé szétesne olykor, túl sokat kapunk egyszerre, melyhez nem jár egy jól átgondolt, pontosan felvázolt szerkezet, ami megtarthatná az olykor kétségkívül briliáns és majdnem mindig szellemes ötletek súlyát. Talán a *Török tükrök* ebből a szempontból jobban sikerült, hiszen – bár némi túlzúság arra is jellemző – az alapvetően szűkebb tematika, az történelmi anyag és a nyelvi, intertextuális váz jól összetartotta a szöveget. *A Kis Reccs* sokkal burjánzóbb lett, mely nem mindig válik előnyére. Bizonyos szálak nagyon erősek – például a Szeti gyermekkorát, a '60-as évek kommunista retróvilágát a szereplő későbbi sorsával, a közelmúlt Magyarországnak görbe tükrét mutató epizódokkal és az egyiptomi hadjárat teljesen áltörténelmi főszálával összekötő életút koherens egységet alkot – ám más történetelemek alulírtaabbak (így az Anawbla-szál kevésbé erőteljes, a végére kibontakozó valódi funkciója nem annyira megalapozott, mint a másik főszálé), olykor pedig olyan kósza ötletek, számomra kissé motiválatlanok tűnő jelenetek is előfordulnak, mint például a regény írójának metaleptikus feltűnése a könyv vége felé (429). Sok ötlet van tehát a regényben, többségükben jók – ám sajnos nem mindegyik egyformán.

Mindez talán radikális hiba lenne, ha a szöveg véresen komolyan venné magát, ám mivel éppen a karneváliság, a menipposzi (valamint rabelais-i, swifti, joyce-i, bulgakovi – és még nagyon hosszan sorolhatnánk) hagyomány folytatójaként olyan humorral, saját történetét és beszédmódját is folyton idézőjelbe tévő ironiával ábrázolja világát, mely a szöveg szerkezeti egyenetlenségeit is feledtetni képes, és összességében igen szórakoztató olvasmány nyá teszi. A regény utópiája talán nem valósult meg, a menipposzi elbeszélés-halom nem tökéletes, de *A Kis Reccs* mégis olyan hatásos mű, mely egyszerre képes a történelem és a társadalom utópisztikus látomása és karneváli történetkavalkádként minden komoly utópia (köztük saját maga) karikatúrája is lenni.

¹ *Magyarország ma: egyiptomi aranykor, Jézus, a kommunizmus és a kis reccs.* A KönyvesBlog interjúja Horváth Viktornal, http://konyves.blog.hu/2012/08/08/magyarorszag_ma_egyiptomi_aranykor_jezus_kommunizmus_es_a_kis_reccs [2012. 08. 22.]

² Vö. erről bővebben: Gavriel ROSENFELD: *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha...?”*, ford.: SZÉLPÁL LÍVIA, Aetas, 2007/1, 147–160.

³ Mihail BAHTYIN: *Dosztojevszkij poétikájának problémái*, ford.: KÖNCZÖL CSABA ET AL., Osiris, Budapest, 2001, 142–151.